

Biblioteca digitală și digitizarea patrimoniului cultural național

Rezumatul tezei de doctorat

Dr. Nicoleta-Roxana Dinu

Școala Doctorală de Litere, Universitatea din București,

Str. Edgar Quinet, nr. 5-7, sector 1, București. E-mail: dnicole_2005@yahoo.com

Creșterea Societății Informației se poate realiza de o formă eficientă cu amplificarea, cantitativă și calitativă, a conținutului digital care devine disponibil în mediul virtual. Bibliotecile, arhivele, muzeele gestionează un important fond de patrimoniu cultural care poate fi valorificat atât de către utilizatorii de astăzi, cât și de generațiile viitoare. Obiectivul unei strategii de digitizare corect enunțate, la nivel național, este constituit de crearea de conținut digital relaționat cu gestionarea, diseminarea și conservarea lui.

Lucrarea de față, intitulată *Biblioteca digitală și digitizarea patrimoniului cultural național*, are ca obiectiv central prezentarea și analizarea procesului de digitizare a fondului documentar deținut de instituțiile de cultură și constituirea bibliotecii digitale, ca pol al cunoașterii în noul mediu informațional. Structura lucrării pornește de la abordările teoretico-explicative și pune accent pe cercetările actuale, respectând principiul de la general la particular: în prima parte a lucrării este abordată problematica digitizării la nivel european, prin prezentarea selectivă a definițiilor existente în literatura de specialitate și furnizarea câtorva exemple de proiecte din țări cu experiență în digitizare, precum Marea Britanie, Spania, Olanda; în cea de-a doua parte este prezentat contextul actual al digitizării în instituțiile culturale din România.

Din punct de vedere formal, lucrarea este alcătuită din 7 capitole, 6 anexe, 29 de figuri, 18 grafice, 9 tabele, o listă de abrevieri și un glosar.

Capitolul de început, *Biblioteca digitală – abordare teoretică*, își propune să ofere o definiție clară și cuprinzătoare a conceptului de „bibliotecă digitală”, concept complex, aflat într-o permanentă schimbare. Scurtul istoric aduce în prim-plan factorii și etapele dezvoltării bibliotecii digitale. Sunt evaluate avantajele și dezavantajele creării unei biblioteci digitale.

Pornind de la tipologia colecțiilor în mediul online, cel de-al II-lea capitol, intitulat *Colecții digitale*, aduce în discuție două subiecte importante: constituirea de consorții de

biblioteca (modalitate eficientă de achiziție a documentelor create numai/ și în mediul digital) și digitizarea (modalitate de preservare și valorificare a documentelor cu valoare patrimonială, existente pe suport tradițional).

O atenție deosebită este acordată procesului de digitizare, prin care sunt urmărite aspecte precum: conversia documentului pe suportul inițial, analogic, în format digital, descrierea și reprezentarea obiectelor și a documentației referitoare la acestea, procesarea, asigurarea accesului la conținutul digitizat și preservarea pe termen lung. Pentru ca digitizarea să devină o activitate de succes, fiecare instituție culturală trebuie să elaboreze propria strategie de digitizare, prin care să fie stabilite: echipa de lucru, criteriile de digitizare a documentelor, echipamentul utilizat, cerințele tehnice de digitizare, crearea de metadate, în acord cu standardele naționale/internaționale.

Întrucât drepturile de proprietate intelectuală constituie un aspect extrem de important în derularea oricărui proiect de digitizare, în capitolul al III-lea, Cadrul legal european privind digitizarea și diseminarea patrimoniului cultural, sunt prezentate directivele și recomandările oferite de către Comisia Europeană cu scopul de a armoniza legislația națională a statelor-membre.

Procesul de digitizare nu se încheie odată cu generarea documentului digital, ci se continuă cu asigurarea accesului, în timp, la informațiile deținute de acesta. Prin urmare, în capitolul al IV-lea, Prezervarea digitală – o nouă paradigmă, este definită noțiunea de „prezervare”, sunt enunțate tipurile de strategii de preservare, utilizate la nivel internațional, sunt oferite ghiduri de bune practici, precum și o serie de recomandări în elaborarea unui program de preservare digitală a documentelor cu valoare patrimonială.

Capitolul al V-lea, Valorificarea patrimoniului cultural documentar prin Proiecte de digitizare, se constituie într-un ghid de bune practici, în care sunt prezentate etapele unui proiect de digitizare și rolul pe care îl deține Conferința Directorilor din Bibliotecile Naționale Europene (The Conference of European National Librarians) – CENL, în preservarea și dezvoltarea modalităților de acces la patrimoniul cultural. Sunt detaliate proiecte de succes privind Bibliotecile digitale, create la nivel local/național/european, pornind de la Proiectul Gabriel, ce reprezintă prototipul celorlalte modele de Biblioteci digitale europene. În același capitol sunt aduse în discuție implicațiile pe care le poate avea dezvoltarea unui parteneriat public-privat în digitizarea obiectelor patrimoniale.

Capitolul al VI-lea, Promovarea patrimoniului cultural documentar în web-ul social, are ca scop prezentarea noilor forme de promovare a serviciilor și produselor documentare și de comunicare dintre bibliotecari și utilizatori, prin intermediul web-ului social (cunoscut ca web 2.0). Sunt detaliate aplicațiile și instrumentele de tip web 2.0 actualmente utilizate și

modul cum funcționează acestea în vederea promovării patrimoniului cultural, și implicit, a instituțiilor culturale.

În capitolul al VII-lea, Digitizarea patrimoniului cultural documentar în România, este prezentat cadrul actual al procesului de digitizare a patrimoniului cultural național românesc. Sunt analizate aspectele legislative care stau la baza procesului de digitizare, sunt prezentate funcțiile instituțiilor cu rol de coordonare a procesului de digitizare (Ministerul Culturii și Patrimoniului Cultural, Institutul de Memorie culturală – cIMeC, Biblioteca Națională a României) și proiectele reprezentative ale structurilor infodocumentare, deținătoare de valori patrimoniale. Pentru analizarea situației actuale privind digitizarea și pentru identificarea proiectelor de digitizare din România, a fost elaborat un chestionar, distribuit online unui număr de 134 de instituții culturale. Cu ajutorul Analizei Swot, am evidențiat punctele tari și punctele slabe, precum și oportunitățile și amenințările venite din mediul extern și care îngreunează derularea de proiecte de digitizare. Concluziile chestionarului și rezultatele Analizei Swot au condus la generarea de propuneri privind îmbunătățirea activității de digitizare la nivel național.

Fără îndoială, world wide web-ul a determinat nașterea bibliotecii digitale. Deși world wide web-ul are unele dintre caracteristicile unei biblioteci digitale (înglobează diferite tipuri de materiale, utilizatorii pot accesa informațiile dorite și pot folosi serviciile existente), el nu poate fi considerat o bibliotecă digitală în sine, pentru că îi lipsesc trăsăturile esențiale ale bibliotecii digitale: mediu administrat, principii de dezvoltare a colecțiilor, și cel mai important lucru, gradul ridicat de durabilitate a obiectelor digitale.

Așadar, biblioteca digitală se ghidează după următoarele principii: colecția de documente digitale este creată și organizată conform principiilor de dezvoltare, principii existente și în ciclul de viață al documentelor tradiționale; documentele digitale sunt resurse stabile, fiindu-le asigurate tratamente specifice pentru a fi prezervate și accesate în viitor.

Dar, ce este, în esență, o „bibliotecă digitală”? Literatura de specialitate abundă într-o varietate de definiții. În „Dicționarul online de Biblioteconomie și Știința Informării” („Online Dictionary for Library and Information Science”) – ODLIS, biblioteca digitală se constituie din resurse ce pot fi citite cu ajutorul unui calculator, conținutul digital putând fi accesat local sau de la distanță.

Comisia Europeană, organismul ce militează pentru unificarea resurselor patrimoniale de pe întreg teritoriul european, în mediul digital, în broșura pe care a publicat-o („i2010: Biblioteci digitale” – „i2010: Digital Libraries”) definește bibliotecile digitale ca fiind colecții organizate de conținut digital, rezultat în urma digitizării documentelor tradiționale sau creat direct în mediul digital.

În literatura autohtonă, prof. dr. Mircea Regneală afirmă în propriul „Dicționar de Biblioteconomie” că biblioteca digitală este asemănătoare celei care deține publicații tradiționale, însă documentele bibliotecii digitale pot fi accesate de la distanță.

Putem concluziona că Biblioteca digitală este un concept complex, ce presupune: existența obiectelor digitizate și a celor create și/ numai în format electronic; furnizarea de servicii în mediul online; utilizarea noilor tehnologii în vederea îndeplinirii tuturor activităților, totul pentru a satisface nevoile de informare ale utilizatorilor.

Precursor al Bibliotecii digitale este Proiectul Gutenberg, un proiect vizionar lansat de Michael Hart pentru a crea versiuni electronice ale lucrărilor literare și pentru a le distribui întregii lumi. La început, textele erau numai în limba engleză, fiind, cu precădere, lucrări de referință. Cu timpul, proiectul s-a diversificat. Actualmente, sunt reprezentate diferite domenii, în diferite limbi (germană, italiană, spaniolă, finlandeză, chineză și încă alte patruzeci de limbi), fiind acoperite toate genurile, de la tratate științifice până la literatură de divertisment. Pe parcurs au fost incluse și publicații periodice.

Un prim pas spre crearea bibliotecii digitale l-a constituit înlocuirea catalogului tradițional (alfabetic pe autori și titluri, sistematic, analitic) cu catalogul on-line pentru public (Online Public Access Catalog) – OPAC, o bază de date bibliografică, ce oferă posibilitatea unei consultări organizate, utilizatorul putând obține, astfel, informații combinate (autor, titlu, editură, subiect) într-un timp foarte scurt. Acest catalog prezintă marele avantaj de a fi accesat de la distanță, de către orice persoană ce are conexiune la internet, fapt ce a însemnat o adevărată provocare la vremea aceea.

Un alt pas semnificativ făcut de biblioteci spre lumea tehnologică a fost crearea propriei pagini de internet, astfel, bibliotecile au devenit vizibile atât la nivel național, cât și internațional. Prima bibliotecă europeană care și-a creat propriul site (în februarie 1994) este Biblioteca Națională a Finlandei. Încetul cu încetul, tot mai multe biblioteci au început să-și creeze propria pagină de internet, cu ajutorul căreia utilizatorii aveau posibilitatea de a afla mai multe informații: programul bibliotecii, consultarea catalogului etc. Nu a mai fost decât un pas spre crearea de colecții digitale, implicit spre derularea de proiecte de digitizare. În Europa, printre primele instituții culturale creatoare de biblioteci digitale se numără Biblioteca Britanică și Biblioteca Națională a Franței.

Biblioteca digitală oferă o varietate de avantaje: accesarea simultană a informațiilor, de către mai mulți utilizatori; furnizarea unor modalități de îmbunătățire a procesului de consultare a documentelor; protejarea originalelor, care adesea se află într-o stare degradabilă; furnizarea unui acces egal la informație, pentru toate tipurile de utilizatori, inclusiv pentru cei cu dizabilități; atragerea de noi utilizatori.

Desigur că întreg procesul de constituire al unei biblioteci digitale este unul destul de costisitor. Aspectele legale privind dreptul de autor, acordurile de licență, achiziționarea echipamentului necesar, instruirea personalului, crearea de metadate pentru documentele digitale, asigurarea prezervării digitale constituie aspecte foarte importante în crearea bibliotecii digitale.

Colecțiile ce alcătuiesc biblioteca digitală se compun, în principal, din documente create numai/și în mediul digital și cele care sunt rezultate în urma digitizării surselor originale. În privința resurselor create în mediul digital, întrucât costul achiziționării acestora este din ce în ce mai mare, bibliotecile s-au constituit în consorții, pentru partajarea cheltuielilor și a accesului la aceste documente. Consorțiul se bazează pe relația directă dintre editori-biblioteci-utilizatori. Americanii sunt cei care dețin experiență îndelungată în crearea și gestionarea consorțiilor de biblioteci. De altfel, „Rețeaua triunghiulară a Bibliotecilor de Cercetare” („Triangle Research Libraries Network”) este primul consorțiu apărut în Statele Unite ale Americii (în anul 1933). În ceea ce privește România, în anul 2008 s-au pus bazele primului consorțiu de bibliotecă, denumit Consorțiul de achiziție a resurselor electronice în România (CARER), alcătuit din douăsprezece instituții de importanță majoră în triunghiul educație-cercetare-cultură. Acesta a întâmpinat dificultăți în funcționarea sa atât din cauza lipsei fondurilor financiare, cât și din cauza demarării proiectului ANELiS (Acces Național Electronic la Literatura Științifică de Cercetare), prin care se oferă acces gratuit la publicații electronice și baze de date științifice.

Așa cum am afirmat mai sus, un alt tip de colecții existente într-o bibliotecă digitală este reprezentat de către documentele digitizate, asupra cărora vom stăruii, dată fiind tema supusă cercetării. În încercarea de a proteja, conserva și furniza acces la documentele patrimoniale, instituțiile de memorie culturală au derulat diferite proiecte de digitizare, prin care să fie valorificate aceste documente (adevărate dovezi ale culturii proprii fiecărei națiuni și surse prețioase pentru viitoarele generații).

Dacă vorbim despre bunuri patrimoniale, digitizarea trebuie văzută din perspectivă calitativă, nu cantitativă. Starea fragilă în care se află unele documente patrimoniale cu valoare istorică și artistică deosebită, ne obligă să nu repetăm procesul de digitizare. Conform Consiliului Canadian al Arhivelor (Canadian Council of Archives), digitizarea reprezintă modalitatea de prezervare, prin limitarea manevrării documentelor originale; este considerată parte a strategiei de acces la documente; nu trebuie să agreseze, în niciun fel, originalele, iar drepturile de proprietate intelectuală trebuie respectate, pe tot parcursul procesului.

În derularea procesului de digitizare este necesară parcurgerea următorilor pași: selectarea documentelor care urmează a fi digitizate, respectarea cerințelor tehnice privind scanarea propriu-zisă, crearea de metadate, stocarea și arhivarea copiilor.

Bazându-se pe propria experiență și încercând să ofere suport și pentru alte instituții, numeroase biblioteci, arhive, muzee, organisme culturale au propus standarde și proceduri în digitizarea colecțiilor. Una dintre anexele acestei lucrări cuprinde o listă selectivă cu astfel de ghiduri.

Instituțiile culturale dețin o varietate de documente în propriile colecții. Spre exemplu, într-o bibliotecă, vorbim despre cărți, publicații periodice, documente audio-video, hârti, stampe, incunabule etc. În funcție de tipologia documentară, digitizarea este abordată diferit.

În privința patrimoniului documentar scris, transpunerea documentelor pe hârtie în format electronic se realizează prin fotografiere digitală și/ sau scanare. Rezultatul poate fi o imagine statică sau un text. Dintre formatele imaginilor fixe, se pot evidenția două: TIFF (Tagged Image File Format), destinat în principal prezervării, JPEG (Joint Photographic Experts Group), destinat consultării. După scanarea/ fotografierea documentului, textul poate fi reutilizat, prin folosirea unui software de Recunoaștere Optică a Caracterelor (Optical Character Recognition) – OCR.

O descriere riguroasă va oferi o mai bună gestionare a obiectelor digitale și o regăsire precisă, iar cheia este reprezentată de metadate. Metadatele constituie unul din conceptele fundamentale pentru descrierea, organizarea, exportul și regăsirea informațiilor în mediul digital. Metadatele corect create reprezintă instrumentul eficient în gestionarea și regăsirea obiectelor în spațiul complex al informațiilor și conțin, în general, o indicație către locul unde se află obiectul. Metadatele se împart în trei categorii: descriptive, structurale și administrative. Cele din urmă sunt vitale pentru prezervarea pe termen lung a obiectelor digitale.

Odată create colecțiile digitale, acestea pot fi publicate online, pe pagina de internet a instituției deținătoare. Pentru a deveni un instrument de diseminare și promovare a informațiilor și serviciilor, site-ul trebuie să fie creat, respectându-se anumite criterii, precum: accesibilitate, actualizare, validare etc.

Pentru a digitiza materialele și a le face cunoscute publicului, trebuie respectate câteva prevederi legislative privind drepturile de proprietate intelectuală. Astfel, vorbim despre opere ce intră sub incidența Legii Dreptului de autor, de opere care se află în Domeniul Public și de cele ale căror deținători de drepturi nu sunt identificați (opere orfane).

Dreptul de autor a fost reglementat printr-o serie de legi. Comisia Europeană, în vederea armonizării legislațiilor fiecărei țări-membre, a adoptat câteva acte legislative: „Directiva Parlamentului European și a Consiliului din 12 decembrie 2006 privind durata de protecție a dreptului de autor și a anumitor drepturi conexe (2006/116/CE)” și „Recomandarea Comisiei din 24 august 2006 privind digitizarea și accesibilitatea online a materialului cultural și prezervarea digitală (2006/585/EC)”.

Conform actualului cadru legislativ european, drepturile de autor asupra unei opere literare sau artistice și a unei opere cinematografice sau audiovizuale se vor derula pe durata de viață a autorului și 70 de ani după moartea sa. În privința artiștilor interpreți sau executanți, durata drepturilor expiră după 50 de ani de la data realizării actului artistic. Deoarece drepturile de autor constituie o problemă delicată, orice proiect de digitizare trebuie să aibă, ca primă etapă, stabilirea statutului de copyright al documentelor patrimoniale care urmează a fi digitizate și oferite online publicului.

Digitizarea, așa cum am arătat, este în primul rând văzută ca modalitate de preservare a documentelor originale. În preservarea clasică, dilema poate apărea în momentul în care ne întrebăm ce trebuie, de fapt, să protejăm: documentul în sine sau informația deținută de acesta? Răspunsul este simplu: dacă este vorba despre opere unice, rare, cum ar fi incunabule, manuscrise, nu numai conținutul, ci și forma documentului trebuie prezervate. Dacă discutăm despre cărți, publicații periodice create pe material perisabil, dar care nu prezintă nicio importanță din punct de vedere estetic, accentul este pus pe preservarea informațiilor. Astfel de întrebări apar și în mediul digital. Trebuie acordată o atenție deosebită atât suportului pe care este stocat conținutul digital, cât și conținutului digital în sine.

În comparație cu preservarea tradițională, preservarea digitală ține seama de: tipul de suport, lanțurile de biți, formatul arhivei electronice, software-ul de acces și ciclul de schimbări tehnologice.

Din cauza rapidei obsolescențe tehnologice, informația digitală este mult mai perisabilă decât cea conținută pe suporturi tradiționale, precum hârtia și microfilmul. Astfel, organisme, instituții internaționale sau mondiale au contribuit la elaborarea de standarde și strategii de preservare digitală. UNESCO, în „Ghidul de preservare a patrimoniului digital” („Guidelines for the Preservation of Digital Heritage”) subliniază pericolul pierderii documentelor patrimoniale aflate pe suport modern.

Deși costurile sunt destul de ridicate, activitatea de preservare contribuie la preservarea documentelor rare, prețioase și, în același timp, furnizează acces la ele, atât în momentul de față, cât și în viitor (prin crearea unei copii, în scop de lectură și a alteia, în scop de securitate și păstrare pe o anumită perioadă). Odată trecut în format digital, documentul oferă posibilități multiple de căutare în interiorul corpusului său, precum căutarea după anumite cuvinte, fraze, idei. Copiile digitale ocupă un spațiu extrem de mic în comparație cu multitudinea de rafturi necesare colecțiilor pe suport hârtie.

În capitolul final, pentru identificarea proiectelor de digitizare existente în România, am elaborat un chestionar care a fost autoadministrat (distribuit prin poșta electronică) și ale cărui concluzii sunt redată în cele ce urmează.

Deși patrimoniul cultural național este unul bogat și valoros atât pentru istoria și civilizația românească, cât și pentru cultura din spațiul european, diminuarea resurselor financiare (din cauza recesiunii economice prin care trecem) sau lipsa acestor resurse a împiedicat derularea de proiecte de digitizare sau a determinat realizarea de proiecte izolate, de mică amploare. Astfel, 60% dintre biblioteci și 41% dintre muzee nu au desfășurat nicio inițiativă în acest sens. În privința lăcașurilor de cult, situația este gravă: niciunul dintre acestea nu a inclus, în activitățile ei, digitizarea documentelor patrimoniale pe care le deține.

Printre instituțiile respondente s-au numărat biblioteci județene, universitare, centrale universitare, Biblioteca Națională a României, Biblioteca Academiei Române, muzee județene și naționale, centre culturale, mănăstiri și arhive.

Se remarcă experiența bibliotecilor în activitatea de digitizare, existând mai mult de două proiecte derulate de aceeași structură infodocumentară: Biblioteca Academiei Române (șase proiecte), Biblioteca Județeană „Panait Istrati” din Brăila (cinci proiecte în portofoliu), Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov și Biblioteca Județeană „Ioan N. Roman” din Constanța (fiecare cu câte trei proiecte), Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu (două proiecte). Unele dintre acestea fac parte din proiecte europene: The European Library – TEL, EUROPEANA (în cele două este implicată Biblioteca Națională a României) și cele derivate din Europeana: Europeana Local (Biblioteca Județeană „Panait Istrati” din Brăila, Biblioteca Județeană „G. T. Kirileanu” din Neamț, Biblioteca Județeană „V. A. Urechia”, Galați), Europeana Libraries (Biblioteca Universității „Lucian Blaga” din Sibiu, Biblioteca Academiei Române), Biblioteca Manuscriptorium (Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov).

Unele dintre proiectele derulate de bibliotecile respondente sunt pe o perioadă scurtă de timp (un an), altele se întind pe mai mulți ani, altele au devenit activități permanente (printre acestea numărându-se Biblioteca Județeană „George Barițiu” Brașov, cu proiectele „Călătorie în lumea cărții – Digitalizarea Gazetei de Transilvania”, Biblioteca digitală a Bibliotecii Județene „George Barițiu” Brașov – cărți poștale ilustrate, manuscrise).

Importante resurse patrimoniale deținute de către muzeele din România au fost supuse digitizării. Muzeul Etnografic al Transilvaniei deține în portofoliu două proiecte, primul fiind încă în derulare: „Digitizarea negativotecii și a diapozitivotecii Muzeului Etnografic al Transilvaniei”, „Digitizarea patrimoniului mobil și imobil al Muzeului Etnografic al Transilvaniei”. Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni a derulat, în perioada 1 septembrie – 15 noiembrie 2011, proiectul „Digitizarea patrimoniului ecleziastic din cadrul colecției Parohiei ortodoxe Sf. Gheorghe”. Pe parcursul anului 2009, Muzeul Național Brukenthal a derulat proiectul „Brukenthal Digital”; Muzeul Național de Istorie se mândrește cu două proiecte: „Imago Romaniae”, „Comunismul în România” (ambele în derulare, primul a

început în decembrie 2011, al doilea în 2009); Muzeul Național al Țăranului Român, cu proiectele „Digitizarea bunurilor culturale de patrimoniu din colecțiile MNȚR”, „Digitizarea manuscriselor Picu Pătruț”; Muzeul Secuiesc al Ciucului, cu proiectele „Digitizarea fototecii muzeului”, „Digitizarea unor colecții ale muzeului (colecția de etnografie, de cărți vechi și de istorie)”, „Digitizarea cărților editate de muzeu”; Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov, cu digitizarea ziarului „Gazeta Transilvaniei” (pentru anii 1838-1894, 1912, 1937), scanarea documentelor din patrimoniu, fotografierea obiectelor de patrimoniu. Alături de biblioteci, în proiecte europene participă atât muzee, cât și arhive.

Numărul documentelor rezultate în urma digitizării este direct proporțional cu tipul de proiect și sursele de finanțare ale acestuia.

Bibliotecile și muzeele au început procesul de digitizare, pornind de la două considerente: în acest mod, vor fi prezervate documentele originale și, totodată, puse la dispoziția tuturor celor interesați, în mediul online.

În principal, documentele digitizate se adresează cercetătorilor, stimulând, astfel, procesul de cercetare/ documentare, însă acestea pot fi consultate și de alte categorii de utilizatori: studenți, elevi, cadre didactice din mediul preuniversitar și universitar, specialiști.

Marea majoritate a bibliotecilor și muzeelor au implicat, în activitatea de digitizare, numai angajații din propria instituție, din considerente financiare. Chiar dacă nu există personal suficient pentru derularea unui proiect de digitizare (fie pentru că valul de disponibilizări din România a redus numărul angajaților din instituțiile publice, fie că nu există un buget suficient care să asigure și contractarea pe o anumită perioadă a unor persoane din afara instituției), o soluție poate fi implicarea de voluntari, persoane tinere, dornice de a învăța toți pașii necesari activității. Câteva instituții s-au orientat la a coopta voluntari în activitatea de digitizare: Biblioteca Județeană „Panait Istrati” Brăila (începând cu anul 2012), Muzeul Național al Carpaților Răsăriteni – Covasna.

În privința materialelor, bibliotecile au digitizat, cu precădere, documente-text, urmate de cele imagine, pe când pentru muzee, situația se schimbă: majoritar acestea au digitizat documente-imagine. Se remarcă inițiative de digitizare și a documentelor audio și audio-video, atât de către biblioteci, cât și de muzee.

Formatul ales de majoritatea bibliotecilor și muzeelor pentru documentele-text și cele imagine este formatul imagine, fapt ce relevă că documentele nu sunt OCR-izate pentru ca textul să fie indexat. Tipul fișierelor diferă: jpeg, tiff iar pentru cele audio-video: wmv, mp3 și ogg / avi. Pentru documentele scrise, TIFF (Tagged Image File Format), [extensie.tif] este formatul destinat prezervării, de aceea pentru fiecare operațiune de digitizare se recomandă stocarea rezultatului sub formă de fișiere tiff, pe când JPEG (Joint Photographic Experts Group),

[extensie.jpg] permite comprimarea anumitor informații conținute în imagine; formatul acesta este destinat, mai degrabă, consultării și nu prezervării.

Bibliotecile, în marea lor majoritate, au optat pentru utilizarea unui software dedicat, în comparație cu muzeele, care au apelat la cele gratuite (open source). Deși achiziționarea unui soft dedicat presupune un cost suplimentar, modulele acestuia dau posibilitatea de ramificare a activității de digitizare. Se remarcă software-ul DigiTool, utilizat de Biblioteca Națională a României.

Metadatele reprezintă o problemă principală în dezvoltarea bibliotecii digitale. Așa cum știm, metadatele sunt datele care descriu conținutul și atributele oricărei resurse digitale. Printre primele acțiuni efectuate de bibliotecari trebuie să fie și cea de creare a înregistrărilor care să descrie documentele. La ora actuală vorbim despre scheme de metadate. Cea care se evidențiază este Dublin Core, prin care se încearcă să se determine elementele de bază (de aici și denumirea „core”) necesare descrierii materialelor. Cele mai multe dintre biblioteci au metadatele create cu ajutorul schemei Dublin Core, însă muzeele nu sunt unitare în crearea metadatelor, utilizând diferite tipuri: XML, HTML METS.

În general, instituțiile culturale sunt slab finanțate, drept pentru care bugetul rămâne întotdeauna o problemă. În acest context, pentru a putea fi demarată o activitate de digitizare, o soluție viabilă ar putea fi constituită de proiectele în colaborare, ce permit repartizarea sarcinilor și a resurselor financiare. Bibliotecile au încercat o astfel de variantă, mergând pe parteneriatele de tip public-public: Biblioteca Județeană „George Barițiu” din Brașov împreună cu Muzeul „Casa Mureșenilor” din Brașov, Biblioteca Academiei Române cu Biblioteca Metropolitană din București.

Dar, bibliotecile și muzeele, în cea mai mare parte a lor, au derulat proiecte de digitizare din propriul buget, demonstrând un real interes în a păstra și valorifica patrimoniul cultural românesc. Prin alăturarea în proiecte europene, precum Europeana și cele derivate (Europeana Local, Europeana Libraries, EU Screen), Manuscriptorium, instituțiile culturale românești se bucură de vizibilitate la nivel internațional, punând, astfel, la dispoziția oricărui doritor resursele digitizate.

Orice proiect de digitizare are ca ultimă etapă comunicarea rezultatelor în mediul online. Este îmbucurător faptul că instituțiile românești, mai precis 73% dintre biblioteci și 54% dintre muzee, pun la dispoziția publicului larg documentele digitizate. În privința proiectelor în derulare, situația este delicată, tocmai pentru că nu sunt oferite date cu privire la ele, fapt care poate conduce la dublarea digitizării acelorași documente. Este imperativ ca instituțiile să nu negligeze acest aspect, pentru că unul dintre obiectivele digitizării este constituit de furnizarea și îmbunătățirea accesului la documente.

Din rezultatele obținute, se observă preocuparea managerilor instituțiilor culturale de a derula proiecte de digitizare și în viitor, cu precădere pe termen mediu (3-5 ani). Unele dintre instituții au inclus activitatea de digitizare printre obiectivele lor de bază. Spre exemplu, Biblioteca Centrală Universitară „Lucian Blaga”, Cluj-Napoca a achiziționat patru scannere, încă din anul 2007, iar doi ani mai târziu s-a înființat un Departament de digitizare, activitatea de digitizare devenind, astfel, permanentă.

În vederea încurajării digitizării patrimoniului cultural românesc, pentru a deveni parte componentă a patrimoniului digital european, propunem câteva idei de îmbunătățire a situației actuale, atât la nivel național, cât și instituțional:

Nivel național

I. Pentru ca instituțiile culturale să fie stimulate în derularea proiectelor de digitizare, Guvernul României trebuie să aibă în vedere alocarea unui buget consistent și pe termen lung; acest buget trebuie să acopere costurile privind achiziția de echipamente, software, instruirea personalului implicat în activitatea de digitizare, întreținerea fondurilor digitizate și prezervarea lor;

II. Clarificarea legislației privind proprietatea intelectuală și digitizarea/accesibilitatea online a patrimoniului cultural pentru a putea fi introduse, printre documentele selectate pentru digitizare, și cele aflate sub incidența drepturilor de autor;

III. Elaborarea unei strategii/ plan de prezervare digitală, care să aibă în vedere, în primul rând, realizarea de standarde pentru prezervarea digitală a documentelor;

IV. Crearea unui for suprem pe probleme privind digitizarea patrimoniului cultural, care să cuprindă reprezentanți ai muzeelor, bibliotecilor, arhivelor și experți juridici, specializați pe drepturile de autor, care să aibă ca sarcini principale: coordonarea activității de digitizare; instruirea personalului (din fiecare instituție de memorie culturală) care se ocupă de digitizare; stabilirea, la nivel național, a unui set de bază cu standarde în privința digitizării patrimoniului cultural; monitorizarea rezultatelor proiectelor de digitizare și evaluarea lor; oferirea de consultanță în probleme de proprietate intelectuală;

V. Standardizarea formatelor metadatelor pentru o căutare și regăsire îmbunătățite a resurselor digitizate;

VI. Crearea, cât mai urgent, a portalului național Biblioteca Digitală a României, cu următoarele caracteristici:

a) interfață în diferite limbi străine, pentru a fi accesibil cât mai multor persoane nevorbitoare de limba română;

- b) includerea de link-uri ale diferitelor proiecte privind Biblioteci digitale, la nivel european și mondial;
- c) respectarea, în construirea portalului, a recomandărilor elaborate de către organisme europene privind calitatea site-urilor;
- d) furnizarea de acces gratuit la toate resursele existente în portal, pentru orice categorie de utilizatori;
- e) includerea de aplicații web 2.0, care să permită interacțiunea cu utilizatorii: adăugare de informații, e-buletin, blog, rețele de socializare, sisteme de alertare de tip RSS;
- f) introducerea de servicii personalizate, precum: crearea de fișiere sau coșuri cu documentele consultate, care pot fi păstrate de la o sesiune la alta; istoricul căutărilor; existența unor instrumente statistice etc.

Nivel instituțional

1. Odată cu digitizarea documentelor de patrimoniu, este recomandat a fi create și metadatele acestora, iar cele care sunt deja digitizate și nu dețin metadate, să fie create urgent metadatele aferente;
2. Lipsa unor standarde de metadate comune este o barieră în accesarea informației și utilizarea resurselor unei biblioteci digitale;
3. Documentele digitizate trebuie să fie disponibile online, atât pe pagina gazdă a instituției deținătoare, cât și în portaluri, precum EUROPEANA;
4. Instituțiile, care desfășoară activități de digitizare, să transmită informațiile în timp util pentru actualizarea listelor de inventar întreținute de instituțiile responsabile cu coordonarea activității de digitizare (exemplu, Biroul „Biblioteca Virtuală” din cadrul Bibliotecii Naționale a României, pentru modulul Patrimoniu scris);
5. Directorii de instituții culturale trebuie să-și redefinească „Planul managerial”, prin introducerea activității de digitizare ca obiectiv central și de durată, și, implicit, prin alocarea unei sume în această direcție;
6. Elaborarea unei strategii de digitizare la nivel de instituție care să conțină toate etapele digitizării: stabilirea criteriilor de selecție a documentelor, metodologia necesară digitizării, alocarea resurselor financiare fiecărei etape în parte;
7. Dezvoltarea de parteneriate atât regionale, naționale, cât și internaționale;
8. Colaborarea între instituțiile culturale și autoritățile locale și centrale și o mai bună comunicare între reprezentanții acestora. Ținând cont de propunerile oferite, activitatea de digitizare va fi privită unitar și va cunoaște un ritm accelerat. În acest mod, va fi derulat un

număr sporit de proiecte ce au ca obiectiv prezervarea și valorificarea bunurilor patrimoniale și se va înlătura riscul ca fiecare instituție de memorie culturală să desfășoare propriul program de digitizare, respectând propriile norme și standarde.

Întrucât apariția și utilizarea din ce în ce mai mare a noilor tehnologii informaționale, în sectorul cultural, au determinat crearea de noi termeni, Glosarul de la finalul lucrării are ca scop facilitarea înțelegerii, de către toți cititorii, a terminologiei de specialitate utilizate.

Sperăm că prezenta lucrare aduce elemente de noutate în literatura de specialitate.

